

„Férfiasan, fegyelmezetten tartom a könyvet”

ZSEMBERY PÉTER: VIGYÁZZ, KÉSZ

A kortárs magyar irodalom kezdőit és újrakezdőit közreadó Scholar live sorozat kötetei „a kortárs irodalom frissességét testesítik meg és magas színvonalát képviselik”. A tapasztalt reklámszövegíróként (senior copywriter) és bloggeríróként (Korim, Zsempet) ismert, mégis elsőkötetesnek számító Zsembery Péter májusban megjelent fejlődési regénye is igazolja a fenti krédó érvényességét. A szerző mindkét csoportba beleillik, különösen, ha közösségi oldalán közreadott, egy sportbalesetre és élete újrakezdésére hivatkozó ajánlóját is bevonjuk az olvasás szempontjai közé. Közel két évtizednyi alkalmazott retorikai gyakorlat és az interneten közölt lírai próza után hivatalosan is íróvá avatja őt, hogy nyomtatva is kézbe veheti eddigieknél hosszabb lélegzetű munkáját. Az újrakezdés textológiai és narratológiai értelemben is jellemző a kötetre. A többségükben egy-két oldal terjedelmű fejezetek többszöri nekifutásból újrainduló elbeszélésként hatnak. Ezt a tipológia is erősíti: minden fejezet első sora kapitálissal kiemelve jelzi az új kezdetet. A sorkihagyással kisebb mozaikokra tördelt szakaszok jelenetezésének technikája a rövid snittekre osztott filmekre emlékeztet, amelyekben a montázszerűen és többnyire közeli képkivágásokkal fényképezett helyzetek egymást egészítik ki többé-kevésbé egységes cselekménnyé. Nem szeretném leegyszerűsíteni a szöveg stiláris jellemzését azzal, hogy a tömörséget marketingcélokra felhasználó reklámpiaci gyakorlat irodalmi átültetését tapasztalhatjuk, de a háttérben kétségtelenül a hatásközök készségi szintje ismerete áll. Ahogyan nyugatos íróink a nap lovagjaiként a hírlapírók mindennapos robotjával sajátították el a mesterség alapfogásait, úgy ma a média meghatározó szegmense, a hirdetési szakma felől várhatjuk a posztmodern irodalom utánpótlásának egyik forrását.

A populáris kultúra regénybeli jelenléte ehhez képest annyira finomra hangolt, hogy csupán néhány utalásból – és a borítóról – derül ki, hogy a kilencvenes években játszódik a cselekmény. A legelőször szembeűnő korreferencia a sárga címlap közepére helyezett – a Scholar live sorozatra jellemző minimalista stílusban megrajzolt – VHS-kazetta az áthúzott filmcímmel és a pornótartalmat sejtető három vörös iksszel. A szövegben is megjelenő eszköz mellett legfeljebb egy autós rádiómagnóban felejtett Jimi Hendrix-kazetta utal a korszakra. [Húsz-harminc éve nem gondoltuk volna, hogy ez a két adathordozó válik az elmúlt évezred utolsó két évtizedének markerévé. Gondoljunk csak Krusovszky Dénes regényére, amelyben még intermediális elbeszélői funkciót is kap a magnókazetta.]

A *Vigyázz, kész* figyelemfelhívó címe utal a főszereplő, Vásáry Ábel kamaszkorának átmenetiségére, amelyben még éppen a rajt előtti pillanatban felkészül a felnőtt életre. Ebben a jelentésében az állandó éberség motívumát készíti elő, amely a legelső mondatokban is megjelenik: „ÉBREN VAGYOK, [...] és rájövök, hogy arra ébredtem, hogy a faterom beverte valamijét...”, és kezdek emlékezni a csattanásra is, ami alatt még aludtam, de azért hallottam, hiszen ha nem hallottam volna,

nem ébredtem volna fel rá.” [5.] Az eszmélés folyamatában a főszereplő állandó kontroll alatt igyekszik tartani a tudatát és érzékszerveit. A legfontosabb a tapintás válik, ezzel párhuzamosan a test tárgyiasításának többféle élményéről számol be: „A mellkasomban, a szegycsontom mögött szinte robbanásszerűen terjed szét a fájdalom. Eddig nem is gondoltam arra, mennyire hiányzik az anyám...” [18.]; „Olyan érzés, mintha izgulnék. A testem izgul. Egymillió hangya lép ki a sejtjeimből, és kezd el mászkálni a bőröm alatt.” [39.]

Az objektivizált test akkor kerül a legtávolabb a szubjektumtól, amikor az önszonkítás többszörös aktusa szerepjátékokkal társul: „Megérdemled amúgy is – mondom magamban a filmes főgonosz hangján. Kiszedem belőled az igazat, most, hogy elkaptunk végre... Elfordítom és megfeszítem a karomat, hogy kidagadjon egy izomcsomó. És gyorsan belerántom a kést.” [61.] Egy későbbi vagdosós helyzetben már a nemi vonzalom motívuma jelenik meg a fantáziában: „Mit csinálsz? – kérdezi egy lány a fejemben. – Normális vagy? Szoktad magad vagdosni? [...] A jó csajok nem vagdoszák magukat.” [108–9.] A magazinok modelljeivel kapcsolatos szexuális fantáziák visszatérő játéka viszont éppen ellentétes irányúak, ezekben a női test eltárgyasítását szünteti meg: „az a lány a Playboyban az én szerelmem... az angyalian szálló, lágy barna haját körbe fogom csavarni az ujjamon, és aztán adok neki ruhát.” [44.]

A kés és a fejsze mint férfias tárgyak kapnak szerepet, és egy groteszk jelenetben a könyvespolcra irányuló késdobálás a szépirodalommal való találkozássá válik, ahol Spiró György, James Joyce és Agatha Christie után Musil következik: „Na most célba dobok. Lássuk csak. *Törless iskolaévei*.” [42.] Az eszközökön, illetve a nemiség implicit és explicit megtapasztalásán túl a férfivá válás legfontosabb eszköze a testedzés. Ábel énképének alapeleme az izmos test, főleg a hasizom, illetve az erekció.

A valódi tükör mellett mindkét motívum esetében kétféle külső tükörhöz viszonyul az elbeszélő szubjektum. Egyfelől a vonzó, izgalmat gerjesztő vagy az izmos testet értékelő nőkhöz, másfelől a sajátjával kontrasztot képző öreg(edő) férfifitestekhez, például az uszoda öltözőjében vagy a tóparton. Az öreg testek elutasításával rokon az öltözködéssel kapcsolatos kényszeres viselkedése: „az atlétától undorodok, [...] gombfóbiám van. Szabályosan hányanom kell a gomboktól.” [86.]

A kamaszos ellentmondásosság az emberi kapcsolatokban is jelen van. A címből kihagyott „rajt” mintha az inkompetens felnőttek segítségének hiányát jelezné. A rendezetlen családi háttér (alkoholista anya, nevelőapa, válás) terhe megnehezíti a kapcsolatteremtést is. Ennek a gátlásnak a feloldására egy barátság és szerelem határán egyensúlyozó szorosabb kapcsolat kínálkozik Emesével, aki a szintén alkoholista anya elől menekül a művészi önmegvalósításba. [Statisztikai érdekesség, hogy míg a gyermek életét erősen meghatározó „anyám” 210, „apám” vagy „fater” 117, „öcsém” 65 alkalommal fordul elő a szövegben, addig a nevek közül legtöbbször Emese, hatvanszor.] Az unokáért imádkozó nagymama és a kisgyermekként még ragaszkodó kisöccs mellett az Emesével utazás közben folytatott játékos beszélgetések válnak a legbensőségesebb jelenetekké. A HÉV köztes, átmeneti tere azonban erősen behatárolja a kapcsolat lehetőségeit. A gyermeki kötődés jobb híján a kutyák felé irányul.

Az alkoholizmus miatt elsivárosodott, piszkos és szűkös otthon, az obszcenitásokkal sűrűn tarkított nyelvhasználat akár Borbély Szilárd *Nincstelenekjét* is felidézhetné, ha nem fővárosi értelmiségi vállalkozó családját látnánk tönkremenni a háttérben. Más

a korszak és az életkor is, de a nyomorúságos helyzetből való menekülés vágya hasonló, csak itt nem a prímuszok biztonsága jelenti az integritás megtartását, hanem az agresszióra nem használt testi erő és a verbális játékokkal átszőtt képzelet. Ráadásul a lehetőségek is tágabbak: külföldre lehet utazni, akár nyári munkára is. Habár a regény tér- és időszerkezetét megbontják a külföldi fejezetek, megmutatják a kitörés átmeneti lehetőségét a fantázián inneni valóságban is. Nemcsak a durva nyelv és az italozás, amit a főhős egyszer határozottan elutasít, hanem a rövid jelenetek és a jelen idejű, szikár elbeszélés is a minimalizmus kanonizált jellegzetességei, akárcsak a térkezelés.

A borító ajánlószövege által is kiemelt szűk terek valóban feltűnően uralják a szöveget. Nemcsak a nagymama apró lakása fullasztóan fojtott levegőjű, de a félkész új otthon is. Itt a fürdőszoba keskeny folyosó, ahol viszont Ábel kimondottan otthonosan el tud helyezkedni. „Ha a hátam az egyik csempés falhoz ér, nyújtott lábbal a talpam pont a másik csempés falig ér... Általában olvasok a meleg sávban, de tanulni is szoktam itt. Aztán általában elalszom.” [43.] Az otthon biztonságát a szabadon mozdítható matrac jelenti, amelyiket ki lehet vinni a tornácra vagy a kisház tetejére.

A cím ugyanakkor utalhat Ábel versenyszellemére is, amellyel főleg önmaga fölébe kell kerekednie. Előbb a fantáziákban győz le vietnámiakat katonaként, majd hallgatásával egy „filmes főgonoszt”, később a test csonkítását felváltó (?) edzéssel saját határait. A szellemi fejlődést azonban hangsúlyozottan az olvasás jelenti számára. Az olvasás egy helyen ugyan éppen a testi létet ellenpontoszza, amint Ábel a tengerparton igyekszik felhívni magára a figyelmet, sikertelenül – „megfordulok, és a lányokra nézek. Ugyanúgy olvasnak, ahogy eddig” [161.] –, a könyvespolctól kezdve az összes többi helyzetben viszont az élet szerves részeként jelenik meg: „Anyám csinálta ezt, amikor még olvasott nekünk, és sietett, és megállás nélkül beszélt.” [34.] Még a duzzadt limfómát vizsgáló doktornőt figyelő orvostanhallgatókat is a mesélés toposzával mutatja be a szöveg: „Úgy figyelnek a doktornőre, mintha ők ovisok volnának, ő meg az óvónéni, és végre eljött volna a mese ideje, és most kezdené a felolvasást.” [54.] A könyv még a szétcsúszott értelmiségi családban is fontos tényező, menekülés, ürügy, menedék: „Csak könyvvel tudok elaludni kissráckorom óta.” [157.] A késleltetés az írásra mint önkifejezési formára történő utalást éppen a kisregény közepére halasztja, ahol megjelenik az első négy soros vers. [120.]

Zsembery Péter kisregénye nincs teletűzdelve „retrófiltinget” idéző erőltetett utalásokkal, mégis felidéz a rendszerváltás utáni kamaszkor hátterét, ilyen értelemben olvasható generációs regényként. A megélt élmények nem univerzálisak, de a szikáran bemutatott helyzetekből kisugárzik a jogi, politikai, erkölcsi értelemben is átmeneti korszak. Megrázó erejű alkotássá állnak össze a felbontott időrendben sorjázó, csak többnyire rekonstruálható sorrendű rövid fejezetek, melyekből egy sérülékeny kamaszfiú magánya kiált segítségért. A szenttelen minimalista próza nem távolít el a bemutatott szubjektumtól, inkább részvétet ébreszt, a tárgyilagosság mögött lappangó üresség visszhangozza a fejezetek utolsó mondatait, legerősebben a legutolsót: „Kimegyek. Elindulok a benzinkút fényein túlra.” [238.] [Scolar]

KOVÁCS GERGELY

Felelős kiadó: IMRE LÁSZLÓ

Kiadja az Alföld Alapítvány megbízásából az Alföld szerkesztősége

Grafikai terv, layout: Alkotópont Grafikai Műhely Kft.

Szedés, tördelés: Alföld szerkesztősége

Nyomás: Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen

Felelős vezető: György Géza elnök-vezérigazgató

Index: 25 901 ISSN: 0401—3174

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 4024 Debrecen, Piac u. 68. E-mail: alfoldfolyoirat@gmail.com — Postafiók száma: 4001 Debrecen 144. — Kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. — Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág. Előfizethető közvetlen a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján, Budapesten a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban és a Központi Hírlap Centrumnál [Bp., VIII. ker. Orczy tér 1. tel.: 06 1/477-6300; postacím: Bp., 1900]. További információ: 06 80/444-444; hirlapelofizetes@posta.hu — Évi előfizetés 7200 Ft, félévi 3600 Ft. — Befizetéskor minden esetben kérjük feltüntetni az *Alföld* irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat nevét.